

ישעיהו פרק לה

פרק לה מתאר בצבעים עזים ומרהיבים את תמונת הגאולה, שבשיאה מסעם של הגולים אל ציון. בפרק ביטויי שמחה מגוונים, ותיאורים של פריחת המדבר ונביעת מימיו וריפוי מומי האדם. ברובד נוסף רומזת הנבואה להשוואה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית, ולכך שהאחרונה גדולה מן הראשונה. התמונה מתבהרת אט אט, ורק בחלקו האחרון של הפרק [ח-י] מתברר ששמחה זו היא תוצאה של שיבת הגולים לציון, והקווים כולם מצטרפים לתמונה שלמה. הפרק ילמד בשני שיעורים.

שאלות מכוונות למידה:

- למי נאמרת הנבואה? מיהם הזקוקים לשמוע את דברי הנחמה?
- הפרק מתאר את השמחה, הפריחה והרפואה המבשרות את הגאולה: האם אלו תיאורים של ניסים גלויים, או יש שלפרשם כדימויים לתהליכים רוחניים?
- מהי הזיקה בין גאולת מצריים לבין הגאולה העתידית?

2..... מבנה הפרק

3..... א-ב: שמחת המדבר ופריחתו

5..... ג-ז: עידוד לחלשים וריפוי מומי האדם והטבע

7..... ח-י: דרך הגאולים לציון

8..... הקשר רחב [רשות]

9..... הקשר אישי [רשות]

מבנה הפרק

לפניך הצעה לחלוקת הפרק בדרך שמארגנת את הלמידה. הצעה זו הינה דוגמא .
ניתן כמובן לחלק את הפרק בדרכים נוספות. חלוקה זו תואמת ללשוניות יחידת ההוראה באתר :

(א) יִשְׁשׁוּם מְדַבֵּר וְצִיָּה וְתַגֵּל עֲרֵבָה וְתַפְּרַח כַּחֲבַצְלֹת: (ב) פָּרַח תַּפְּרַח וְתַגֵּל אֶף גִּילַת וְרֵינָן כְּבוֹד הַלְבָּנוֹן נָתַן לָהּ הַדֵּר הַפְּרָמֶל וְהַשְׁרוֹן הָמָּה יֵרָאוּ כְּבוֹד ה' הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ:	שמחת המדבר ופריחתו
(ג) חִזְקוּ יָדַיִם רַפּוֹת וּבְרָכִים כְּשָׁלוֹת אֲמִצּוּ: (ד) אֲמָרוּ לְנִמְחָרֵי לֵב חִזְקוּ אֵל תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גְמוּלָה אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיִשְׁעֲכֶם: (ה) אֲזַ תַּפְקַחְנָה עֵינֵי עֹרִים וְאֲזִנֵּי חֲרָשִׁים תַּפְתַּחְנָה: (ו) אֲזַ יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסַח וְתִרֶן לְשׁוֹן אֵלֶם כִּי נִבְקְעוּ בַּמְדָּבָר מִיָּם וּנְחָלִים בַּעֲרֵבָה: (ז) וְהָיָה הַשָּׂרֵב לְאִגָּם וְצִמְאֻן לְמִבּוּעֵי מַיִם בְּנוֹה תַנִּים רִבְצָה חֲצִיר לִקְנָה וְגִמְא:	עידוד החלשים ורפואה לבעלי המומים ולטבע
(ח) וְהָיָה שֵׁם מִסְּלוּל וְדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ לֹא יַעֲבְרֶנּוּ טָמֵא וְהוּא לָמוּ הַלֵּךְ דֶּרֶךְ וְאִוִּילִים לֹא יִתְעוּ: (ט) לֹא יִהְיֶה שֵׁם אֲרִיָּה וּפְרִיץ חַיּוֹת בָּל יַעֲלֶנָה לֹא תִמְצָא שֵׁם וְהָלְכוּ גְאוּלִּים:	דרך הגאולים לציון תהיה בטוחה
(י) וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבּוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׂמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשָׁם שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה יִשְׁיִגּוּ וְנָסוּ יִגּוֹן וְאִנְחָה:	ההגעה לציון

א-ב: שמחת המדבר ופריחתו

א יִשְׁשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגַּל עֲרֶבָה וְתִפְרַח כְּחִבְצֵלֶת.

ב פֶּרֶחַ תִּפְרַח וְתִגַּל אֶף גִּילַת וְרִנָּן כְּבוֹד הַלְבָנוֹן נָתַן לָהּ הַדֶּר הַפְּרָמֶל וְהַשְׁרוֹן הִמָּה יֵרָאוּ כְבוֹד ה' הַדֶּר אֱלֹהֵינוּ.

הכתוב מתאר את פריחת המדבר בדימויים של שמחה. שלוש פעמים נזכרת פריחה ושלוש פעמים גילה [וכן לשונות 'ששון' ו'רינה'].

הצמד 'כבוד והדר' חוזר פעמיים בפסוק ב – תחילה בתיאור הפריחה, ואחר כך בתיאור הכבוד וההדר של ה'.

זיקת סיבה ותוצאה: כבוד והדר ה' הם שיביאו לכבוד ולהדר של המדבר.

מי הם המדבר והערבה בפסוקים?

שתי אפשרויות:

1. המדבר והערבה הם ארץ ישראל

מצודת דוד:

יששום מדבר וציה – ארץ ישראל שהיא עתה כמדבר וציה, ישישו אז.

פירוש זה מתאים לנבואה אחרת של ישעיהו: כִּי נָחַם ה' צִיּוֹן נָחַם כָּל חֲרִבְתֶּיהָ וַיִּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעֲרִבְתָּהּ כְּגֹן ה' שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִמָּצָא בָּהּ תִּזְדָּה וְקוֹל זִמְרָה: (ישעיה נא ג')

2. בהמשך הנבואה, פסוקים ח-י, מתבררת אפשרות נוספת, המדבר והערבה הם המדבריות בדרך לארץ ישראל:

רד"ק לפס' ו':

כי נבקעו במדבר מים – הנה אמר מיכה המורשתי 'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', והנה יהיה זה מהנפלאות שיבקעו במדבר מים. ונחלים בערבה - שימצאו מים רבים בדרך בשובם לארצם. והיה השרב - מקום השרב ומקום הצמאון יהיה לאגם ולמבועי מים שיהיו נובעים להם בדרכם בלכתם במקום ציה שהוא מקום השרב שאין שם מים מרוב החום.

המדבר על פי הרד"ק הוא המדבר שבדרך לציון. שיבת הגולים לארץ ישראל תהיה מלווה בניסים: המדבר יפרח ויתמלא נחלים ומעינות.

בפסוקים נראה התקדמות: בפסוק א' מופיעים הגילה והפריחה פעם אחת ואח"כ כל אחת מהם מופיעה פעמיים בפסוק הבא:

ותגל ערבה ותפרח כחבצלת:

פרח תפרח ותגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה.

על ההדרגה בתיאור פריחת המדבר כהדרגה בשלבי הגאולה העתידה :

ילקוט שמעוני, ישעיהו פרק לה, סימן תמא

ישוש מדבר וציה -

בשעה שהקב"ה מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם בפעם אחת, מפני שלא יוכלו לעמוד באותה טובה ובפתע פתאום ימותו.

צא ולמד מיוסף, בשעה שנתודע לאחיו לאחר כמה שנים ואמר להם : אני יוסף - לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו - לפני הקב"ה עאכ"ו.

אלא מה הקב"ה עושה?

נגלה עליהם קימעא קימעא, בתחלה משיש את אחרים, שנאמר : **ישוש מדבר וציה - ואח"כ ותגל ערבה ותפרח כחבצלת,**

ואח"כ פרוח תפרח,

ואח"כ כבוד הלבנון,

ואח"כ המה יראו כבוד ה'.

העמקה :

במדבר רבה, פרשה כג

אלה מסעי למה זכו ליכתב בתורה כל המסעות האלו?

על שקבלו את ישראל ועתיד הקדוש ברוך הוא ליתן שכרן, דכתיב (ישעיה לה) ישוש מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כחבצלת, פרח תפרח ותגל ערבה וגו'.

ומה מדבר? על שקבל ישראל, כך המקבל תלמידי חכמים לתוך ביתו על אחת כמה וכמה!

את מוצא, עתיד המדבר להיות ישוב והישוב עתיד להיות מדבר.

ומנין שעתיד הישוב להיות מדבר? שנאמר : (מלאכי א) ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה.

ומנין שהמדבר עתיד להיות ישוב? שנאמר : (ישעיה מא) אשים מדבר לאגם מים.

את מוצא, עכשיו אין אילנות במדבר ועתיד להיות שם, שנאמר : (שם) אתן במדבר ארז שטה והדס ועץ ועכשיו אין דרך במדבר שכולו חול ועתיד להיות שם דרך, שנאמר : (שם מג) אף אשים במדבר דרך בישימון נהרות.

ואומר : (שם לה) והיה שם מסלול ודרך ודרך הקדש יקרא לה לא יעברנו טמא והוא למו הולך דרך ואוילים לא יתעו.

ג-ז: עידוד לחלשים וריפוי מומי האדם והטבע

עידוד לחלשים וריפוי מומי הטבע

ג חזקו ידים רפות וברכים כשלות אמצו.
 ד אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו הנה א-להיכם נקם יבוא גמול א-להים הוא יבוא וישעכם.
 ה אז תפקחנה עיני עורים ואזני חרשים תפתחנה.
 ו אז ידלג כאיל פסח ותרץ לשון אלם כי-נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה.
 ז והיה השרב לאגם וצמאון למבועי מים בנה תנים רבעה חציר לקנה וגמא.

עידוד לחלשים ולמיואשים (ג-ד)

מצודת דוד [ג]:

חזקו הוא מאמר ה' אל הנביאים חזקו ידיים הרפות, ר"ל בשרו הגאולה למי שידי רפות ומתיאש מן הגאולה.

רש"י [ד]:

נמהרי לב. שממהרין את הגאולה ומצרים על איחורה.

הנה אלקיכם נקם יבוא גמול אלקים הוא יבוא וישעכם.

הופעת הקב"ה מתוארת פעמיים בפנים שונות המשלימות זו את זו:
 בפעם הראשונה 'נקם יבוא' - כנראה באויבים ובמשעבדים.
 ובפעם השנייה 'יבוא וישעכם' - ישועה וגאולה לגולים המשועבדים.

הקב"ה קורא לנביאים לחזק ולעודד את הגולים שהתיאשו מהציפיה לגאולה, ומתוארים בחולשתם וביאושם מן הגאולה: 'ידים רפות', 'ברכים כושלות', 'נמהרי לב'. הנביא נקרא לעודד את העם הנשבר ולחזקו באמונה, בגאולה ובישועה.

ריפוי מומי האדם והטבע (ה-ז) מי הם העוורים והחרשים, ומה מקומו של ריפויים בתהליך הגאולה?

1. רש"י [ה]:

עיני עורים - אותם שהיו עד הנה עורים מהכיר את מורא זו עליהם.
 ואזני חרשים - שלא היו שומעים לקול נביאים עד הנה תפקחנה ותפתחנה כי אתן להם רוח נכון ליראה אותי. ועל ישראל הוא אומר שקראם עורים וחרשים כענין שנאמר החרשים שמעו וגו'.

העיוורון והחרשות הם קטנות האמונה של הגולים בדברי הנביאים ובאמיתות הגאולה. ריפוי המומים הוא חיזוק החלשים לקראת הגאולה.

[העמקה]:

ניתן לראות כאן דימוי לגאולה בכלל. בגולה מצוי העם במצב של בעל מום. הוא אינו מתפקד כגוף נורמלי הן מבחינת הקליטה – ראייה ושמיעה, והן מבחינת הפעילות – דיבור והליכה. בתהליך הגאולה יתרפאו המומים הללו והעם ישוב לתפקד כגוף בריא.

2. פירוש דעת מקרא (עמוס חכם), פסוק ה':

אז- ביום הישועה. תיפקחנה עיני עוורים- כלומר: העוורים יחלו לראות. ואזני חרשים תפתחנה- כלומר: החרשים יחלו לשמוע. והדברים כפשוטם: ביום הישועה יתרפאו כל בעלי המומים, והיא גם הבטחה מיוחדת לשבים מן הגולה שיהיו כולם בריאים ושלמים, ולא יהיה בהם מום או חולי העלולים לעכבם בהליכתם בדרך העולה אל ארץ ישראל.

אל הגאולה יתלוו ניסים: ריפוי ממשי של כל בעלי המומים, כדי שיוכלו להיות שותפים בגאולה.

העמקה:

בראשית רבה פרשת ויגש:

ואת יהודה שלח לפניו, כתיב (ישעיה סה) זאב וטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן, בא וראה כל מה שהכה הקב"ה בעולם הזה מרפא אותן לעתיד לבא, העורים מתרפאים שנאמר שם (ישעיהו לה) אז תפקחנה עיני עורים, והפסחים מתרפאים שנאמר שם (ישעיהו לה) אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם.

בכך יש מקבילה גם לגאולת מצרים ומתן תורה.

מכילתא דרבי ישמעאל: שכשעמדו כולן לפני הר סיני לקבל את התורה, מגיד שלא היה בהן סומין, שנא' וכל העם רואים; מגיד שלא היה בהן אלמים, שנא' (שמות יט ח) ויענו כל העם יחדו; ומלמד שלא היה בהן חרשין, שנאמר שם (שמות כד ז) כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע; ומנין שלא היה בהם חגרים, שנאמר שם (שמות יט ז) ויתיצבו בתחתית ההר.

תיאור נביעת המים (ו-ז)

רש"י:

כי נבקעו במדבר מים - כי תשמחם ישועתו ויפרחו כמדבר ציה הצמאה למים ומעינות נבקעים בתוכה, כלומר כי יצמח ישע לנדכאים: והיה השרב להם לאגם - התאב לתשועה יהא נושע, והנביא דבר בלשון משל.

רש"י רואה בתיאור זה דימוי לגאולה, כמו בתיאור ריפוי המומים לעיל.

ח-י: דרך הגאולים לציון

דרך הגאולים לציון (ח-י)

ח וְהָיָה שֵׁם מַסְלֹוֹל וְדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ לֹא יַעֲבֹרְנוּ טָמֵא וְהוּא לָמוּ הַלֵּךְ דֶּרֶךְ וְאֲוִילִים לֹא יִתְעוּ. ט לֹא יִהְיֶה שֵׁם אֶרֶץ וּפְרִיץ חַיּוֹת בֶּל יַעֲלֶנָה לֹא תִמְצָא שֵׁם וְהָלְכוּ גְאוּלִּים. י וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבּוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בִּרְנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֹאשֵׁם שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגּוּ וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה.

בתחילת הנבואה תוארה שמחת המדבר הפורח בעקבות ביאת ה', עתה מתברר ששמחה זו היא חלק משמחה רחבה יותר: שמחתם של הגאולים העוברים במדבר בשובם לציון. ההווה כולה שמחה בשמחת הגאולה, ופריחת המדבר מהווה הכנה לביאתם של שבי ציון.

הנביא רומז ומשווה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית. במה יתרה הגאולה העתידית על גאולת מצרים?

הדמיון:

- הליכה מהגלות לארץ המובטחת דרך המדבר.
- רפואה של הנגאלים.
- בקיעת המים במדבר.
- הגנה בדרך מפני חיות רעות ומזיקים.

ההבדלים:

- בגאולה ממצרים תעו ישראל במדבר ארבעים שנה, ואילו כאן ילכו ישירות לציון בדרך סלולה וללא עיכובים.
- ביציאת מצרים בקעו מים במדבר באופן חד פעמי, ואילו כאן מדובר בשינוי מוחלט של המדבר לאגם מים ובנביעה בלתי פוסקת.
- בניגוד ליוצאי מצרים שהלכו במדבר הגדול והנורא, ילכו פדויי ה' הנוכחיים, שנרפאו ממומיהם, בדרך נעימה ומרהיבה וישבו בשמחה לציון.
- דרך זו היא גם ברמה גבוהה יותר, ומתאפיינת בקדושה וטהרה.

עוד חומר בהשוואה בין גאולת מצרים לגאולה העתידית- ראו ב'הקשר רחב'.

הקשר רחב [רשות]

בכמה מקומות משווים הנביאים בין גאולת מצרים לגאולה העתידה, כאשר הבכורה ניתנת לשניה :
ישעיהו מנגיד את החיפזון שבגאולת מצרים לנינוחות והשלוה שבגאולה העתידית :

ישעיהו פרק נ"ב י – יב :

חֲשֹׁף ה' אֶת זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינַי כָּל הַגּוֹיִם וְרָאוּ כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:
סוּרוּ סוּרוּ צֵאוּ מִשָּׁם טָמֵא אֵל תִּגְעוּ צֵאוּ מִתּוֹכָהּ הִבְרֹוּ נִשְׂאֵי כְּלֵי ה':
כִּי לֹא בַחֲפִזוֹן תֵּצְאוּ וּבִמְנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי הִלֵּךְ לִפְנֵיכֶם ה' וּמֵאַסְפֶּכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

ירמיהו מתייחס לזכרון יציאת מצרים, שיוחלף בזכרון הגאולה העתידית :

ירמיהו פרק כ"ג ז – ח: לִכֵּן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֵם ה' וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חֵי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כִּי אִם חֵי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צִפּוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחָתִים
שָׁם וַיָּשֻׁבוּ עַל אֲדָמָתָם:

הקשר אישי [רשות]

בנבואה זו על הגאולה, אנו שומעים כי עם הגאולה יתרפאו בעלי המומים, האנשים שהם עוורים וחרשים מלהבין שהגיעה העת להיגאל.
האם גם אנחנו עוורים וחרשים? מה אנחנו לא רואים או לא שומעים, ולמה?